

Кочетков Ю. В.

УДК: 351. 862. 2 : 621. 039. 586 (477 - 2)

*здобувач кафедри адміністративного та господарського права
юридичного факультету ЗНУ*

МЕТА, ЗАВДАННЯ, ФУНКЦІЇ, ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ВІД НАСЛІДКІВ АВАРІЇ НА ЧАЕС ТА НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

У теорії управління питання, пов'язані з визначенням понять "мета", "функції", "методи" і "принципи" мають важливе значення, оскільки, як зазначає П.П. Підюков, "у сукупності складають механізм управління, котрий може діяти в межах спеціально організованої системи" [1, 14-15]. Вважаємо наведений вислів справедливим й щодо визначення механізму контролю, як складової будь-якого управління, завдяки якій забезпечується зворотний зв'язок від об'єкта до суб'єкта управління.

Першочергове місце в механізмі контролю займає мета. На жаль, законодавство України не містить визначення поняття "мета контролю". У загальному вигляді мета - це майбутній бажаний стан об'єкта впливу чи кінцевий бажаний результат певного процесу. Як зазначає О. Ф. Андрійко, проведений аналіз свідчить, що державний контроль може мати різні види, які, у свою чергу, можуть поділятися на підвиди. Кожен з них наділений певними характерними для нього рисами, але спільною для всіх видів контролю є мета його здійснення [2, 97].

Сутність контролю як суспільного явища полягає в перевірці відповідності діяльності учасників суспільних відносин встановленим у суспільстві принципам, у межах яких вони мають діяти. Мета контрольної діяльності, а отже, й взагалі контролю, як визначав В.Г. Афанасьєв, полягає у виявленні результатів впливу суб'єктів на об'єкт, допущених відхилень від прийнятих вимог, двох принципів організації і

регулювання, а також визначенні причин цих відхилень і шляхів подолання наявних перешкод для ефективного функціонування всієї системи [3, 112]. Наведене справедливо й для мети будь-якого виду контролю, в тому числі й для державного контролю у сфері захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС та надзвичайних ситуацій. Процес досягнення будь-якої мети чи цілей передбачає послідовне виконання низки завдань. "Цілі та завдання діяльності управлінського апарату є свідомі (мислені) уявлення про напрямки та очікувані наслідки такої діяльності. Відмінність між вказаними однопорядковими категоріями вбачається, головним чином, у ступені узагальненості відтворення у них напрямків та наслідків. А саме у цілях відтворюються більш довготривалі та значущі, ніж у завданнях, характеристики діяльності" [4, 147].

Із запропонованого вище визначення мети контролю можна виділити завдання державного контролю в розглянутій нами сфері, тобто конкретні питання, які потрібно вирішувати для досягнення мети. Завданнями контролю буде:

- виявлення результатів впливу суб'єктів управління (розглянутих нами у попередньому підрозділі) на об'єкт (єдину державну систему цивільного захисту населення і територій);
- фіксація допущених відхилень від прийнятих вимог двох принципів організації і регулювання у сфері захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС та надзвичайних ситуацій;

- визначення причин цих відхилень;
- розробка шляхів подолання наявних перешкод для ефективного функціонування всієї системи цивільного захисту населення і територій.

Контроль як функція державного управління має певні особливості та притаманні лише йому ознаки. Особливістю контролю є те, що він здійснюється з метою перевірки дотримання і виконання поставлених завдань, прийнятих рішень, тобто фактично після здійснення інших функцій управлінської діяльності. Точніше кажучи, контроль перевіряє і оцінює процес управлінської діяльності. Метою такої оцінки є приведення діяльності у відповідність із діючими правовими нормами та прийнятими згідно з ними управлінськими рішеннями. Мова йде про те, що контроль "перевіряє" здійснення інших функцій управління, органічно пов'язаний з ними і фактично становить із ними одне ціле. Його проведення на кінцевих етапах управлінської діяльності свідчить, що він є інтегративним засобом щодо дотримання і виконання поставленої мети й завдань та відповідності їм усіх інших функцій державного управління.

Разом з тим контроль має власні функції. Слово функція (від лат. *functio* - виконання) має декілька значень. Серед них "повинність, кпіло діяльності; призначення, роль" [5, 543], "відношення двох (груп) об'єктів, у яких зміни одних із них сприяють зміні іншого" [6, 751]. До функцій державного контролю у сфері захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС та надзвичайних ситуацій можна зарахувати такі загальні функції контролю: функцію регулювання, функцію профілактики і правоохоронну функцію, в яких і виявляється організуюча роль контрольної діяльності. Загалом погоджуючись із виділенням таких основних функцій контролю, все ж зауважимо, що, на нашу думку, слід виділяти серед них і інформаційну функцію. Її здійснення дає можливість суб'єкту управління отримувати інформацію про стан справ у сфері його

інтересів, про результати управлінського впливу, про відповідність діяльності об'єкта чи об'єктів управління визначеним завданням і встановленим межах.

Перелічені вище функції є загальними для будь-якого контролю, а отже, характерні для функцій державного контролю у сфері захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС та надзвичайних ситуацій. Розглянемо їх докладніше.

Регулююча (коригувальна) функція контролю спрямовується на те, щоб у разі виявлення розбіжностей між заданими і фактичними діями, шляхами, обраними для досягнення мети, можна було прийняти рішення, спрямоване на виправлення ситуації. Така функція контролю наявна в діяльності органів контролю, наділених повноваженнями вирішувати питання коригування самостійно чи інформувати інший орган про необхідність усунення порушень. У сфері захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС та надзвичайних ситуацій ця функція є характерною як для органів загального контролю, так і для Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та захисту населення від Чорнобильської катастрофи. Важливе значення має і профілактична функція державного контролю. Здійснення її дає змогу виявити і запобігти самій можливості невиконання рішення та вчинення правопорушення в розглядуваній нами сфері. Метою профілактики є виявлення причин і умов вчинення правопорушень з їх наступним усуненням для недопущення нових протиправних дій. До цього слід додати, що профілактична функція державного контролю у сфері захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС та надзвичайних ситуацій дає можливість на початкових стадіях проаналізувати шляхи виконання поставлених завдань і вже на цій стадії запобігти можливим помилкам у їх розв'язанні. А при виявленні неправомірної поведінки в діяльності керованих підрозділів ця функція дає змогу суб'єктам управління вжити правоохоронних заходів.

Як засіб забезпечення законності, контроль має і правоохоронну функцію, яка спрямована на припинення неправомірних дій відповідних органів і посадових осіб або на необхідність виконання встановлених правил щодо цивільного захисту населення і територій. Вона пов'язана з притягненням до юридичної відповідальності, яка, у свою чергу є засобом реагування держави, її органів на вчинене правопорушення. Повноваженнями щодо застосування каральних заходів держава може наділяти відповідні органи контролю. У сфері захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС та надзвичайних ситуацій таким органом є Державна інспекція цивільного захисту МНС України. Але це не дає підстав відносити такі дії до основних, профільних повноважень цих органів.

Слід зазначити, що правоохоронна функція, хоча й займає значне місце в діяльності органів, які здійснюють контроль, але все ж не є визначальною. Як засіб забезпечення законності, вона спрямована на припинення неправомірних дій, пов'язана з притягненням до юридичної відповідальності, застосуванням заходів державного примусу.

Отже, державний контроль як діяльність, спрямована на забезпечення відповідного стану та розвитку сфери захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС та надзвичайних ситуацій і підвищення ефективності управління в цій сфері, використовує правові засоби впливу на суспільні відносини. У ході їх здійснення виявляється активна роль контролю в досягненні основних цілей державного управління в розглянутій сфері. Крім самостійного значення, контроль може бути стадією, етапом, контрольною дією, проміжною функцією при здійсненні інших функцій державного управління у сфері захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС та надзвичайних ситуацій. Його результативність, значущість визначається змістом самої функції, її місцем в управлінському процесі на тому чи іншому етапі.

У державному управлінні контроль перебуває в тісному зв'язку з іншими функціями управління і разом з тим призначений для оцінки відповідності здійснення цих функцій завданням, що стоять перед управлінням у сфері захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС та надзвичайних ситуацій.

Особливу роль у здійсненні державного контролю у сфері захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС та надзвичайних ситуацій відіграють принципи, які забезпечують упорядкованість відносин у межах певної системи. Під принципами контролю слід розуміти вихідні, основні правила, керівні настанови, норми діяльності, на яких базуються будь-яка контрольна діяльність. Оскільки контроль є складовою діяльності держави, то загальні принципи цієї діяльності, які, зокрема, відображені в Конституції України, будуть обов'язковими і для контролю у сфері захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС та надзвичайних ситуацій. Разом з тим контроль - самостійний вид діяльності, що має свої особливості і прояв їх у принципах, якими керуються при його проведенні. Вони доповнюють загальні принципи і відображають специфіку контролю як виду діяльності та функції державного управління.

Слід зауважити, що в літературі існують різні підходи до розуміння принципів контролю та критеріїв їх систематизації. Однак домінуючим є підхід, згідно з яким виділяють загальні засади контролю, що є похідними від принципів управління державою, та спеціальні, пов'язані з особливостями власне контролю. Як зазначає О.Ф. Андрійко, спираючись на досвід науковців, власні дослідження у цій сфері, на практику державного управління, й ми погоджуємося з нею, що серед принципів державного контролю доцільно виділяти такі, як: законність, системність, систематичність, дієвість, пласність, а також прозорість його здійснення [7,20]. Як вважає А.М. Тарасов, державний контроль може бути ефективним,

якщо він створюється та функціонує на основі цих принципів [8,16; 230,14]. Вважаємо це справедливим і щодо побудови та функціонування державного контролю у сфері захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС та надзвичайних ситуацій, а отже, розглянемо зазначені вище принципи.

Одним з важливих принципів державного контролю є принцип законності, згідно з яким державний контроль проводиться на основі чинного законодавства, у межах правових норм, уповноваженими органами, посадовими особами, державними службовцями. Він випливає зі змісту ст. 19 Конституції України, відповідно до якої органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачений Конституцією та законами України. Таке положення є визначальним щодо правомірності самого державного контролю, органів державного контролю у сфері захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС та надзвичайних ситуацій і наслідків проведення. Принцип законності щодо контролю має свій прояв у тому щоб чинне законодавство, яким визначаються функції й повноваження контрольних суб'єктів, було "відповідно задіяним", чітким і визначеним стосовно контрольної діяльності. Цей принцип вимагає узгодженості основних положень щодо здійснення контролю з Конституцією, законами, іншими нормативно-правовими актами. Як уже зазначалося, державний контроль має здійснюватися на підставі чинного законодавства і відповідно до нього. За таких умов можна стверджувати, що в основу державного контролю покладається принцип законності. Інакше діяльність щодо здійснення перевірок та нагляду за дотриманням законодавства й іншими діями, пов'язаними з контролем, буде сама неправомірною.

На сьогодні механізм забезпечення реалізації принципу законності під час проведення контролю потребує вдосконалення

Необхідна також чітка регламентація процедури координації діяльності органів контролю (про що вже зазначалося в попередньому підрозділі), визначення термінів його проведення, процедури надання дозволу на проведення позапланових перевірок тощо. Таким чином, органи державного контролю у своїй діяльності зобов'язані керуватися принципом законності та принципами, що логічно випливають з нього.

Принцип системності державного контролю означає, що контроль проводиться послідовно та комплексно, що забезпечується його організаційною і функціональною структурованістю. Система державного контролю має відносну самостійність, може видозмінюватися, створювати нові складові елементи, активно взаємодіє із зовнішнім середовищем. У межах родового поняття "державний контроль" усі види його об'єднані сутнісною характеристикою. Єдність державного контролю, яку створює і структурна упорядкованість системи, забезпечує стійкість, охоптованість, синхронність його функціонування. Усі види державного контролю й окремі його елементи існують і ефективно функціонують у взаємодії один з одним. Порушення такої взаємодії негативно позначається і на системі державного контролю в цілому.

Контроль не повинен здійснюватися заради контролю. Дієвість його має активно виявлятися при запобіганні неправомірним діям чи бездіяльності підконтрольного об'єкта; коли ж таке порушення виявлено - контроль ініціює відповідні дії всіх механізмів захисту. Призначення державного контролю має свій прояв і у створенні передумов для ширшого розуміння тих процесів, що відбуваються в державі, виявленні причин їх порушень, коригуванні та подоланні будь-яких негативних впливів на шляху оптимального функціонування системи. Дієвість контролю полягає в тій реальній допомозі, яку він в особі органів, що його здійснюють, надає державі при виконанні завдань, доцільності прийняття

саме таких рішень та їх спрямованості на захист інтересів громадянина, суспільства, держави. Але ефективність державного контролю не визначається кількістю проведених перевірок, ревізій, рейдів, звітів чи різних розпоряджень, наказів, постанов, прийнятих у процесі контролю. Це може створити лише видимість дієвості, яка не має нічого спільного з результативністю контролю, запобіганням чи попередженням не правомірних дій, його охоронною функцією.

Принцип дієвості тісно пов'язаний із принципом об'єктивності контролю. Об'єктивність контролю забезпечує реальне відображення фактів і явищ, забезпечує підконтрольних суб'єктів від волюнтаризму та неправомірних дій з боку контролюючих державних органів. Об'єктивність контролю, як зазначається в літературі, базується на уважному з урахуванням незначних, на перший погляд, фактів, вивченні матеріалів, заслуховуванні пояснень тих, кого контролюють, та інших зацікавлених осіб, проведенні необхідних обрахунків, аналізів та вимірів, виявленні причин порушень і недоліків. Лише узагальнення всіх отриманих таким шляхом матеріалів і приводить до встановлення істини, дає змогу знайти правильне рішення, усунути порушення і попередити можливі негативні наслідки [9].

Принцип об'єктивності контролю передбачає всебічність проведення контролю. Слід зауважити, що всебічність не має нічого спільного з тотальним контролем, коли жорсткому контролю підлягає не лише вся оперативна господарська діяльність підприємств, установ і організацій, їх службових осіб, а й контролюються навіть думки та уподобання громадян. Під всебічністю державного контролю як важливим його принципом слід розуміти поширення контролю на такі важливі сфери життєзабезпечення держави, як військово-промисловий комплекс, ядерна енергетика, а також комплексний підхід до аналізу ситуації, що контролюється. При здійсненні державного контролю в СРСР

наголос робився на пошуку винних, а сам контроль проводився не завжди об'єктивно і в повному обсязі. Так, нічим не можна виправдати забруднення значних територій і заповідняння шквали природі та здоров'ю людей при проведенні експериментів з ядерною зброєю. Відсутність виваженого та всебічного контролю за цими процесами та безвідповідальність окремих осіб і державних органів, на жаль, спостерігаються й сьогодні.

В Україні й сьогодні принцип всебічності при здійсненні контролю активно не задіяний; спостереження, як правило, проводиться лише за якоюсь однією стороною діяльності чи аналізується якась одна сторона явища, а комплексний підхід до аналізу відсутній. Тому і вироблені рекомендації чи попередження нерідко мають односторонній характер. У діяльності органів державного контролю при його проведенні відсутній об'єднуючий фактор, а з ним і можливість всебічності проведення контролю, що позначається на об'єктивності не лише при проведенні, а й при підготовці висновків за результатами контролю.

Принцип всебічності співзвучний з принципом неупередженості контролю, сутність якого полягає у покладанні завдань контролю на структури та осіб, які не мають підстав бути зацікавленими в певних його результатах. Принцип всебічності має також тісний зв'язок із систематичністю проведення державного контролю. Спостереження перевірки й аналіз інформації щодо підконтрольного суб'єкта мають здійснюватися систематично, щоб можна було визначити певну динаміку процесів, вплив різних факторів як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Такий підхід дає змогу контролюючим органам проаналізувати стан справ і визначити тенденції, розробити обґрунтовані рекомендації або представити компетентним органам свою позицію щодо застосування заходів впливу.

Процеси, що відбуваються в нашому суспільстві і державі, пов'язані, перш за все, із соціальною переорієнтацією, "зверненням до

людини" суспільних відносин і державних механізмів [10,13], оскільки без цього унеможливується вільний розвиток особистості. Суспільство має гарантувати своїм членам можливість автономної поведінки. Законодавче визнання за кожною людиною її моральної й інтелектуальної незалежності, здатності вирішувати самостійно, що для неї є безумовно цінним, значущим, вигідним, - це її невід'ємне право. Тому всі сфери суспільного життя без винятку повинні контролюватися державою щодо відповідності встановленим нормам та інтересам розвитку особи й суспільства.

Як у теорії, так і на практиці сьогодні відбувається перехід від ідеалу монолітності і соціальної однорідності суспільства до визнання різноманітності соціальних інтересів, а отже, і до визнання нових суспільних зв'язків [11]. Це слід враховувати при виконанні функції державного контролю і перш ніж вдаватися до застосування жорстких заходів.

Під впливом демократичних процесів формуються нові завдання, які повинна вирішувати держава [12]. У суспільстві відбувається "розкриття" різних інтересів, при зіткненні яких можуть створюватися конфліктні ситуації [13], а відсутність гласності та достатньої інформації про причини, що їх викликають, призводить до загострення цих конфліктів. Тому питання гласності та інформованості мають першочергове значення як для вирішення, так і для уникнення конфліктів.

Принцип гласності здійснення державного контролю має бути присутній на всіх стадіях, від повідомлення контролюваному об'єкту про проведення перевірок, ревізій чи застосування інших форм контролю до оголошення результатів такого контролю за допомогою прийнятих для цього засобів.

Вимога гласності щодо діяльності Кабінету Міністрів та інших органів виконавчої влади, їх посадових осіб підвищує дієвість контролю за ними. При цьому потрібно лише, щоб інформація про результати контролю мала

врегульовану процедуру оголошення, а подання результатів перевірок і організаційно-аналітичної роботи - визначену форму. Гласність не повинна перетворюватися у спробу нав'язати суспільству певну точку зору чи ставлення до органу або посадової особи, її функція - об'єктивно висвітлювати дані, отримані в результаті контролю. Гласність, як один з принципів контролю, полягає не лише в тому щоб доводити до відома відповідних органів виявлені недоліки. Важливим аспектом гласності є інформування широкого загалу як про позитивні, так і про негативні сторони в діяльності об'єкта, що контролюється.

Широка гласність повинна бути тим принципом, яким керуватимуться органи контролю при виявленні порушень прав людини, зловживань службовим становищем, у випадках безгосподарності та умисного ігнорування інтересів суспільства. А факти таких порушень, на жаль, сьогодні мають місце і при вирішенні питань соціального забезпечення громадян, і питань забезпечення безпечних умов життя тощо. Принцип гласності при здійсненні контролю сприяє формуванню громадської думки та звертає увагу державних органів на виявлені порушення, спонукає їх до здійснення відповідних заходів з попередження неправомірних дій.

Процеси перебудови в політичному, економічному та структурному аспектах нашого життя визначили пріоритетами сьогодні інформаційну відкритість держави, прозорість при вирішенні багатьох питань. Вони передбачають, зокрема, прозорість діяльності державних органів, що досягається шляхом визначення чіткої їх структури, закріплення повноважень органів і посадових осіб, опублікування програм розвитку окремих сфер суспільного життя, результатів проведеної роботи.

Усе зазначене вище не є підставою для висновку що дотримання принципу гласності та прозорості при здійсненні контролю вирішить усі проблеми і що це єдиний шлях, який зробить контроль ефективним. При

здійсненні контролю в будь-якій сфері діяльності важливим є поєднання зазначених принципів. Необхідно (і на цьому вже наголошувалося в науковій літературі), щоб діяльність усіх державних органів була підконтрольною, а принцип гласності був невід'ємним елементом цієї підконтрольності [14,270].

Без гласності не може бути демократії, творчості мас, їх участі в державотворенні, у розбудовчих процесах, тобто всього того, з чого складається народовладдя. У свою чергу і дієвість, і законність, і результативність контролю неможливі за відсутності гласності. За існування так званого народного контролю та його керівного органу - Комітету народного контролю - більшість керівників віддавали перевагу матеріальному стягненню (і тихо сплячували його) перед публічним оголошенням про їх професійну непридатність та публічною доганою в трудовому колективі. Психологічний вплив у таких формах контролю, як звіт, при прямому спілкуванні або повідріння про результати діяльності через пресу, радіо, телебачення, дуже великий. Його значення і надалі повинно зростати, і в цьому процесі важлива роль має належати формуванню негативного ставлення у суспільстві до проявів порушення законодавства незалежно від посади та рангу особи, що вчинила таке правопорушення.

Побудова контролю на принципі гласності передбачає не лише інформування про наявність досягнень, недоліків, помилок, а й постановку актуальних проблем, обговорення проектів, пошук шляхів доцільності їх здійснення, формування відповідної громадської думки. Здійснення контролю на принципі гласності - це не лише обов'язковість критики "знизу" і "зверху" й відповідальність, до якої може бути притягнена винна особа. Важливим є інше - критика повинна бути почута, а відповідні органи зобов'язані реагувати на виявлені порушення, недоліки чи недоцільні, необґрунтовані рішення.

Міністерство з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи постійно використовує принцип гласності у своїй діяльності з управління та контролю у сфері захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС та надзвичайних ситуацій. Зокрема, на електронній сторінці Міністерства в мережі Інтернет щоденно висвітлюється інформація про стан надзвичайних ситуацій на території України та реагування на них підрозділами МНС України, а також щорічно Міністерство готує Національну доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні за рік [15], у якій висвітлює стан надзвичайних ситуацій в Україні та роботу підрозділів МНС України щодо попередження, припинення та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

За наслідками контролю відповідними органами можуть застосовуватися не лише адміністративні чи дисциплінарні стягнення. При виявленні порушень, що мають характер злочину, можуть застосовуватися й каральні заходи. Контроль, звичайно, не слід вважати панацеєю для вирішення всіх проблем. Він може бути, а іноді і є, перелоною на шляху розвитку суспільних відносин. Але разом з тим і недооцінка його ролі в державному управлінні призводить до хаосу безвідповідальності на всіх рівнях, а отже, послаблене управлінський вплив держави.

У певних колах існують твердження про непотрібність і навіть шкідливість контролю, про те, що він заважає, стримує широку ініціативу. Можна з упевненістю сказати, що їх автори висловлюються з позиції власного інтересу, нехтуючи при цьому об'єктивними потребами суспільства [17]. Оскільки, як зазначається в літературі, існування контролю, його суспільне призначення, здійснення його на принципах всебічності та гласності примушує узгоджувати інтереси, визначати доцільність дій та відповідність їх визначеним завданням, а крім того, діяти в межах законодавчо встановлених правил [18].

Перелік використаної літератури:

1. Гідюков П П Нова епоха чекає нової генерації // Іменем Закону, Богомольця, 10. - 2001. - № 2. - 12 січня
2. Андрійко О Ф Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади - К.: Наукова думка, 2004. - 302 с.
3. Афанасьев В. Г. Научное управление обществом. - М., 1973. - 125 с.
4. Державне управління теорія і практика / За заг ред. д. ю. н., проф. В. Б. Аверьянова. - К.: Юрінком Інтер, 1998. - 432 с.
5. Словарь иностранных слов. - М.: Рус. яз., 1983. - 608 с.
6. Философский энциклопедический словарь / Гл редакция Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С.М. Ковалев.- М.: Сов. энциклопедия, 1983. - 840 с.
7. Андрійко О Ф Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади - К.: Наукова думка, 2004. - 302 с.
8. Тарасов А. М. Государственный контроль в советское время: его сущность и этапы развития // История государства и права. - 2003. - № 1. - С 8-16.
9. Шорина Е. В. Контроль за деятельностью органов государственного управления в СССР. - М., 1981. - 300 с.
10. Петров С М, Туманов Г. А. Категория интереса в теории советского государственного управления // Сов. гос. и право. - 1990. - № 8. - С.13.
11. Сиренко В. Ф. Интересы - власть - управление. - К.: Наук думка, 1991. - 154 с.
12. Селиванов А. О. Будемо нову державу. - К., 1997. - 255 с.
13. Сиренко В. Ф. Интересы в системе основных институтов советского государственного управления - К., 1982. - 214 с.
14. Демократизация аппарата управления - К., 1990. - 304 с.
15. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2006 році
16. Талтай В. Контроль держави. Чи потрібен він Україні? // Урядовий кур'єр. - 1995. - № 174. - 21 листопада.
17. Біттюк О. Без контролю нам не обійтися // Урядовий кур'єр. - 1998. - № 18-19. - 29 січня.